

Název předmětu:

SPRb1159 Arteterapie a SPR se zdravotně postiženými klienty

Kód předmětu:

Vyučující a cvičící: **Mgr. Pavel Sochor, Ph.D.**

Obory:

Stupeň studia: Bc.

Typ studia:

Typ předmětu: **povinný**

Počet kreditů:

Rozsah výuky: **0 + 2**

Ukončení předmětu:

Cíl předmětu:

(1) Cílem předmětu je představit studentům sociálně kulturní konstrukci zdravotního postižení s přesahem do oblasti sociální práce. Za tímto účelem budou studenti seznámeni s hodnotovými kritérii normality, abnormality, identity a diverzity.

(2) Dále budou seznámeni s funkcí výtvarné tvorby jako jednoho z nástrojů zvyšování kapacit a aktivní participace člověka se zdravotním postižením v kontextu sociální práce.

(3) Součástí předmětu budou tvořit příklady praktických aplikací vybraných uměleckých forem ve službě arteterapie, které jsou aplikovatelné v různých prostředích sociální práce. Studenti se tak budou moci seznámit s různými technikami arteterapie formou seminárních cvičení. Arte techniky budou interpretovány jako nástroj sociální práce. Témata předmětu je možno bezprostředně využít pro tvorbu závěrečné práce.

Předpoklady pro zápis studijního předmětu tvoří: příslušnost studenta k oboru. Znalosti a dovednosti nejsou ověřovány.

Program studijního předmětu (témata, koncepty, literatura, zadání úkolů):

Program předmětu sestává ze dvou tematických bloků. Tyto bloky však na sebe logicky navazují a je nutné je studovat průběžně v následujícím pořadí. Kurz tak ve svém celku umožňuje systematické poznání.

Blok A se zabývá definicemi základních teoretických východisek paradigmatu postižení a kulturními kontexty zdravotního postižení

První část předmětu je zacílena zejména na to, aby studenti pochopili rozdíl mezi jednotlivými pojetími postižení od medicínského k modelu sociálně patologickému a antropologickému. Tyto modely budou interpretovány na pozadí zobrazování postižení v umění a dalších mezioborových východisek, především v kontextu klasifikace ICF (2001). V druhé části jsou interpretovány vybrané kulturní formy poznávání, které nejsou jen individuální činností jedince, ale vždy vyžadují součinnost mnoha lidí. Skrze kulturu jsou tak lidé schopni vyrovnávat se s tlaky přírody nikoli pouze fyziologickým přizpůsobováním, nýbrž i modifikací svého prostředí. Do této oblasti patří významně umění osob se zdravotním postižením. V současnosti jsou v kontextu socializace a kulturní inkluze osob s postižením nově skloňovány kulturně-umělecké směry art brut, outsider art a disability art, které rezonují v aktuálních inkluzivních celospolečenských změnách.

Semináře: Cílem je seznámení studentů s kritickým rámcem relevantních teoretických východisek vztahujících se k různým přístupům sociální práce a k dalším mezioborovým konotacím (výtvarné umění a arteterapie). Na základě domácího prostudování doporučené literatury a studijních textů budou studenti společně definovat klíčové pojmy a koncepty. V rámci předem stanovených témat k diskusi tak dojde k vyjasnění jejich interpretací.

Výše uvedené pojmy budeme v tomto studijním předmětu chápat následovně:

Medicínský model: Tento model vychází z biologicko-organických nebo funkčních příčin, což směřuje k medicínsky orientované péči. Cílem tohoto modelu je překonání a léčba postižení. Opatření, podpora a terapie se realizují v specializovaných zařízeních.

Antropologický model: U tohoto konceptu se nejedná v první řadě o zlepšení prostředí, nabídek a vybavení, ale o lepší interpersonální interakci. Nejde také jen o to, že osoby s postižením by se měly naučit zacházet a žít se svým postižením, nýbrž o respektování jejich identity a jedinečnosti včetně jejich postižení. Důležité je realistické ohodnocení situace postižených.

Sociálně-patologický model: Podle odlišného sociálně-patologického modelu nejsou příčiny integračních obtíží biologické, nýbrž sociální povahy. V centru stojí otázka socializace a diskriminace podmíněná sociálním prostředím.

Zdravotní postižení: O zdravotním postižení budeme přemýšlet tentokrát nikoliv z pohledu tradičních klinických, pedagogických či terapeutických přístupů, nýbrž bude nás zajímat, jak je zdravotní postižení prezentováno a chápáno ve společenském, kulturním a politickém kontextu. Jedinec se zdravotním postižením potřebuje odpovídající podporu k funkčnímu zvládnutí každodenních aktivit.

Hodnoty: Definujeme je jako produkt lidské společnosti, vznikají v sociálních skupinách a přenáší se na členy těchto skupin. V počátcích si člověk nevybírám, jaké hodnoty má mít okolní svět. Je do světa hodnot vsazen. Hodnoty jsou základními kritérii lidského jednání vytvářenými společensko-historickým vývojem. Hodnoty jsou eticky nejvyššími principy chování jedince a nelze je ztotožňovat s potřebami.

Normy: K problematice norem lze konstatovat, že každý sociální útvar má své normy, jež tvoří kategoriální systém, který vychází z premisy, že norma je konkrétním reálně ohraničeným postulátem. Splňuje podmínku adresnosti a sankcionalizace.

ICF: V současnosti dochází v odborné praxi k propojení medicínsky pojímaného modelu postižení se sociálním modelem a k vytvoření celostního pohledu na danou problematiku, který se odráží v Mezinárodní klasifikaci funkčních schopností, disability a zdraví – „International Classification of Functioning, Disability and Health“ (ICF). ICF z roku 2001 zahrnuje hodnocení, které vypracovala Světová zdravotnická organizace. Cílem ICF je vytvořit jednotný a standardizovaný popisný nástroj pro hodnocení komplexního stavu člověka. Klasifikace byla vyvinuta pro zlepšení komunikace mezi medicínskými obory, systémem sociálního zabezpečení, výzkumnými oblastmi sociální politiky a další širokou odbornou veřejností.

Normalita: V kontextu obsahu předmětu se zaměříme pouze na konvenční (normativní) pojetí normality, jež lze definovat jako uměle určenou normu za pomoci vědomé (záměrné) domluvy nebo obecně přijímané tradice.

V rámci semináře dojde i k vyjasnění interpretace vybraných kulturních konceptů a jejich možných dopadů na socializaci člověka s postižením. Předpokládá se představení modelových příkladů z praxe (případové studie). Společným rámcem níže uvedených pojmů a aktuálních témat sociální práce je aktivní a kritická participace člověka s postižením ve společnosti.

Výše uvedené pojmy budeme v tomto studijním předmětu chápat následovně:

Disability art: Etablování pojmu disability art je spojené se změnami vnímání postižení ve společnosti, s vlastní aktivizací handicapovaných v sociokulturním prostředí, ale také s obecnou diskusí o normalitě a jinakosti a o nebezpečí sociálního vyloučení těch, kteří jsou „jiní“.

Outsider art: Outsiderem označujeme v běžné řeči člověka postaveného mimo společnost. I ten však může být v kulturním prostředí vnímán jako tvůrce uměleckých artefaktů a jako takový zapojen do evropské umělecké asociace.

Art brut: Představuje bezesporu fenomén objevující se v současném českém kulturním prostředí. Zároveň je často zpochybňován jako uměle vytvořená kategorie, neboť jsou jím zastřešována různá obtížně zařaditelná výtvarná díla osob s postižením (především mentálním a psychickým).

Disability studies: Předmětem zájmu je pro nás významné zkoumání zdravotního postižení primárně ve smyslu společenského, kulturního a okrajově politického fenoménu. Disability je interpretována jako zastřešující výraz pro překážky (spojené se zdravotním postižením). V tomto smyslu je chápána jako důsledek společenských podmínek.

Kulturní aspekty zdravotního postižení: Ty jsou vnímány jako sociální a kulturní konstrukce, identita, stigma a předsudky prezentující zdravotní postižení ve filmu a výtvarném umění. Lidé s postižením jsou pasivně v hledáčku umělecké tvorby nebo ji sami vytvářejí spolu s novými hodnotami a idejemi ve společnosti.

Blok B se zabývá tématem člověka s postižením a výtvarnou tvorbou jako praktickým nástrojem a prostředím pro zvyšování jeho kapacit

Studenti se seznámí s teoretickým konceptem oboru arteterapie (směru Art for Therapy), který je mezinárodním termínem zastřešujícím aplikované umělecké postupy i v oblasti sociální práce. Tento proud nepatří do oblasti aplikace arteterapie v oboru psychoterapie. Pro potřeby kurzu je definován tím, že se nezřídka estetické funkce, ale neklade již důraz na koncept umělecké tvorby a její prezentace v kulturních institucích vyžadujících kritické hodnocení. Cílem je především budování identity a rozvíjení kapacity každého člověka. Nabízí účinný i alternativní nástroj komunikace a související sociální interakce v přirozeném prostředí sociální práce. Sociální pracovník může těchto postupů v kontextu sociální práce využívat jednotlivě či v kombinaci, nebo je variovat i s dalšími postupy sociální práce.

Výše uvedené pojmy budeme v tomto studijním předmětu chápat následovně:

Sociální exkluze: Sociální exkluzi může být tradičně souhrnně označována celá řada konkrétních mechanismů (a důsledků jejich působení), s nimiž se v jejich různorodých formách setkáváme snad ve všech (časově či prostorově určených) společnostech. Odsouvání

určitých osob na okraj společnosti (marginalizace) či mimo ni (exkluze) představovalo od nepaměti mechanismus sociální kontroly.

Arteterapie aplikovaná v sociální práci: Chápeme ji jako spontánní, expresivní a tvořivou činnost, která významně přispívá ke spojení vnějšího a vnitřního světa člověka, a tím může pomoci odpovědět na jeho základní potřeby a problémy.

Semináře: Studenti budou mít v tomto bloku možnost poznat vybrané úspěšné strategie arteterapie vztahující se k problematice sociální práce. Cílem je, aby byli studenti schopni nalézt vhodnou intervenci pro osoby se zdravotním postižením, a to jak v rodinném, tak institucionalizovaném prostředí, za účelem zvyšování jejich vlastní kapacity. Studenti si tak výše zmíněné náhledy ověří praktickou interaktivní formou přímo v prostředí domova sociální péče pro osoby se zdravotním postižením, denního stacionáře a v rámci kulatého stolu. Získají tak nové zkušenosti a mohou aplikovat získané teoretické znalosti. Do tohoto bloku B jsou zařazeny tyto semináře: VI., VII., IX.–XI.

Harmonogram výuky:

1. téma: Seminář I.

Úvod do kursu

Cíle a metody práce, organizace výuky, zadání seminární práce a projektu.

2. téma: Seminář II.

Postižení v kontextu mezioborových teoretických východisek

Studenti na semináři zhodnotí poznatky z domácí přípravy a budou schopni na dané téma vést diskusi. Seminář bude veden interaktivní formou. Proběhne i vyjasnění interpretace klíčových pojmů (postižení, disabilita atd.). K postižení se tak vztahují opatření a péče ze strany státních politik. Bude pracováno s Mezinárodní klasifikací funkčních schopností, disability a zdraví (ICF). Studentům bude dále vydefinován rozdíl přístupů k paradigmatickému pojetí postižení (od medicínského modelu k sociokulturnímu pojetí postižení).

Povinná literatura:

SOCHOR, P. Člověk s postižením a výtvarná tvorba. Od zobrazování k autorství. Brno: MU, 2015. ISBN 978-80-210-7925-0, ISBN 978-80-210-7981-6 (online: pdf – MUNISPACE) – str. 9–17.

KRHUTOVÁ, L. Úvod do disability studies. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, 2011. – str. 9-32, 48-67

Online: http://projekty.osu.cz/karp/opory/aktualizovane/02_Uvod_do_Disability_Studies_Opora.pdf

Okruhy k diskusi:

Jak je definováno postižení v kontextu klasifikace ICF?

Jaký nastal posun ve vnímání postižení oproti dřívějším definicím uváděným WHO a proč?
Jak je možno nahlížet na disabilitu v sociální práci?

3. téma: Seminář III.

Zobrazování postižení a jeho interpretace – nástroj pro sociální práci

Studenti na semináři zhodnotí poznatky z domácí přípravy a budou schopni na dané téma vést diskusi. Seminář bude veden interaktivní formou. Téma semináře bude studentům prezentováno ve spektru evropských kulturních tradic a modelů sociální péče. Studenti budou společně s lektorem interpretovat na semináři historii zdravotního postižení a dopad na jeho zobrazování. Interpretace budou směřovat k zobrazování paradigmat postižení v kontextu dějin umění a jeho narativně-dokumentaristické funkci.

V jednotlivých cvičeních semináře bude studentům umožněna kritická interpretace předloženého souboru (multimediálních) dokumentů. Struktura požadované interpretace bude následující: autor-kolektiv autorů, dílo, žánr, obsah, sociokulturní kontext, subjektivní autorovy interpretace v díle.

Povinná literatura:

SOCHOR, P. Člověk s postižením a výtvarná tvorba. Od zobrazování k autorství. Brno: MU, 2015. ISBN 978-80-210-7925-0, ISBN 978-80-210-7981-6 (online: pdf – MUNISPACE) – str. 17-46.

KRHUTOVÁ, L. Úvod do disability studies. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, 2011. – str. 114 - 131

Online:http://projekty.osu.cz/karp/opory/aktualizovane/02_Uvod_do_Disability_Studies_Op ora.pdf

Doporučená literatura:

ECO, U. Dějiny ošklivosti. Praha: Argo, 2015

Okruhy k diskusi:

Umění a stereotypy prezentace postižení v kultuře.

Umělecké dílo jako dokument způsobů sociální práce.

4. téma: Seminář IV.

Jinakost tvůrců s postižením – art brut a outsider art

Studenti na semináři zhodnotí poznatky z domácí přípravy a na dané téma budou schopni vést diskusi. Seminář bude veden formou interaktivní výuky. Studentům bude interpretována současná umělecká tvorba osob s postižením, která obsahuje pestrou škálu děl. Autoři usilují o podání obrazu postižení ze své vlastní perspektivy.

Diskutovaná témata budou:

Svobodný prostor pro sebeurčení a možný protest proti hodnotícím kritériím normality.

Prostor budování životní identity osob s postižením.

Fenomén subkultury vytvořené lidmi s postižením (art brut a outsider art jako jeden s nástrojů sociální práce).

Povinná literatura:

SOCHOR, P. Člověk s postižením a výtvarná tvorba. Od zobrazování k autorství. Brno: MU, 2015. ISBN 978-80-210-7925-0, ISBN 978-80-210-7981-6 (online: pdf – MUNISPACE) – str. 127-139

NÁDVORNÍKOVÁ, A. Art Brut v českých zemích. Olomouc: Arbor Vitae, 2008. ISBN 978-80-86300-95-5. – s. 11-25

VALENTA, M. Outsider Art a umělci s mentálním postižením. In Speciální pedagogika. roč. 15, 2005, č. 4, s. 285 - 293. ISSN 1211-2720.

Doporučená literatura:

MURPHY, F, R. Umlčené tělo. Praha : Slon, 2011. ISBN 80-85850-98-2

Gugging [online]. Dostupné na WWW:
<http://www.gugging.org/index.php/en/news>>

European Outsider Art Association (EOA) [online]. Dostupné na WWW:
<http://www.outsiderartassociation.eu/>

5. téma: Seminář V.

Jinakost tvůrců s postižením – disability art

Část A) Studenti na semináři zhodnotí poznatky z domácí přípravy a na dané téma budou schopni vést diskusi. Seminář bude veden formou interaktivní výuky. Cílem jednotlivých cvičení je vyjasnění interpretace jinakosti a normality u osob s postižením v následujících tématech:

- označení popisující bezvládnost a závislost, dále tzv. eufemistická označení snažící se oslabit předsudky, politizující charakteristika formulovaná samotnými lidmi s postižením;
- disability art jako jedna z podob umění, která je nejen specifickým prostředkem komunikace, ale také cestou k sebevyjádření a sdílení hodnot;

- postižení v evropském umění v konotaci s formováním společenských předsudků a stereotypů;
- fenomény subkultury vytvořené lidmi s postižením (disability art jako jeden s nástrojů sociální práce).

Povinná literatura:

SOCHOR, P. Člověk s postižením a výtvarná tvorba. Od zobrazování k autorství. Brno: MU, 2015. ISBN 978-80-210-7925-0, ISBN 978-80-210-7981-6 (online: pdf – MUNISPACE) – str. 127-172

KOLÁŘOVÁ, K. Postižení normalitou: Disability art jako způsob (re)imaginace laterity. In Studia paedagogica. 19,2, 156-163.

Okruhy k diskusi:

Postoje k normalitě člověka tvůrce v sociální práci.

Umění jako nástroj poznání v sociální práci.

Část B) Konzultace k projektu (kolokvium)

Studenti si připraví vybrané problémy svého semestrálního projektu a ostatní při vzájemné diskusi navrhnou pro projekt možná řešení. Lektor je moderátorem diskuse a konzultantem.

6. téma: Seminář VI.

Kulatý stůl s křeslem pro hosta – Jinakost jako bariéra

Studenti se mají možnost díky pozvaným hostům (rodiče dětí s postižením a dospělí s postižením) seznámit se s jejich životním příběhem. Významným rysem těchto příběhů se stala vlastní seberealizace prostřednictvím umělecké tvorby. Následuje volná diskuse s pozvanými hosty na témata: „Jinakost jako bariéra“ a „Jak vytvořit pozitivní mediální obraz člověka s postižením – možné strategie“. Diskusi moderuje lektor. Cílem semináře je seznámení studentů s postoji pozvaných hostů a jejich viděním světa. Seminář se uskuteční v prostorách FSS MU.

7. téma: Seminář VII.

Příklad dobré praxe – kreativní výtvarná tvorba jako zaměstnání pro osoby se zdravotním postižením (workshop v prostředí sociálních služeb)

Cílem workshopu je pochopit význam úspěchu osobní seberealizace osob s postižením prostřednictvím jejich kreativní práce. Ta může být jedním z nástrojů integrace a socializace do společnosti. Studenti navštíví chráněné dílny nebo ateliéry a společně s jejich klienty se zapojí do jejich běžné pracovní náplně. Budou tak mít možnost získat vlastní zkušenosti při týmové práci s lidmi s postižením. Lektor a zaměstnanci zařízení budou koordinátory naplánovaných společných aktivit dle aktuálních možností navštívené instituce. Studenti budou s obsahem realizace workshopu seznámeni v úvodní hodině předmětu.

Na závěr workshopu studenti na základě již získaných vědomostí a zkušeností navrhnou ve třech skupinách způsoby řešení konkrétního problému vycházejícího z praxe a posoudí jeho úspěšnost.

Význam tohoto semináře spočívá v aplikaci doposud získaných poznatků v praxi a v přímé interakci s lidmi s postižením, kteří se v danou chvíli stanou sami největšími experty na svoji práci. Tato týmová spolupráce (člověk s postižením/student FSS MU) má významný sebezkušenostní potenciál.

Výuka proběhne mimořádně v pátek 7. týden semestru dle předem stanovených organizačních dispozic navštíveného zařízení.

8. téma: Seminář VIII.

Arteterapie jako jeden s nástrojů sociální práce

Studenti na semináři zhodnotí poznatky z domácí přípravy a budou schopni na dané téma vést diskusi. Seminář bude veden formou interaktivní výuky. Na semináři proběhne komparace a zpřesňující interpretace směrů a trendů v současné arteterapii. Studenti se hlouběji seznámí s východiskem arteterapie a její aplikace pro osoby s postižením jako aktivizujícím prostředím sociální práce. Arteterapie se zde nabízí jako jeden z nástrojů ke zlepšení životních podmínek lidí s postižením a ke změně postoju společnosti k nim jakožto potřebným tvůrcům hodnot. Dále může sloužit jako jeden zdroj k analýze složitých situací a k usnadnění individuálních a organizačních změn. Sociální pracovník může arteterapii využít pro podporu schopností klientů s postižením při řešení problému adaptovat se na nároky a vyvíjet se. Sociální pracovník může těchto postupů v kontextu sociální práce využívat jednotlivě či v kombinaci s dalšími postupy sociální práce. Používání vhodných technik arteterapie může pracovníkovi pomoci navázat vztah s klientem sociální práce rozvíjet jeho capacity. Klient si v bezpečném prostoru výtvarných technik může vyzkoušet řešit problém, realizovat možná řešení i dopady. Předpokládá se, že pokud klient dosáhne změny ve výtvarném projevu či vyjádření, odrazí se tato změna i v její psychické stránce.

Společné cíle arteterapie a sociální práce:

- podpora a rozvoj osobnosti;
- integrace a socializace do společnosti;
- prevence a řešení krizových situací;
- rozvoj sebevyjádření vztahů, prožitků a komunikace.

V závěrečné části semináře se zaměříme na konkrétní cíle sociální práce, které mají klientovi pomoci vrátit schopnost sociálně participovat a zvládat interakce s prostředím. Studenti se tak

seznámí s teoretickým základem vybraných arteterapeutických technik a strategiemi akcentujícími sebereflexi a sebehodnocení v komunikačním procesu s klienty a uživateli sociálních služeb. Mohou pomoci k rozvoji vzájemného sebezpoznání lidí v komunitě a zlepšit tak kvalitu jejich vztahů.

Závěrečné konzultace k zadanému semestrálnímu projektu (kolokvium)

Studenti si připraví vybrané problémy svého projektu a ostatní při vzájemné diskusi navrhnou možná řešení vhodná pro daný projekt. Lektor je moderátorem diskuse a konzultantem.

Povinná literatura:

SOCHOR, P. Člověk s postižením a výtvarná tvorba. Od zobrazování k autorství. Brno: MU, 2015. ISBN 978-80-210-7925-0, ISBN 978-80-210-7981-6 (online: pdf – MUNISPACE)

ŠICKOVÁ-FABRICI, J. Základy arteterapie. Praha: Portál, 2002. ISBN 80-7178-010-0.

SLAVÍK, J. Současná arteterapie v České republice a v zahraničí. Praha: UK, 2000, ISBN 80-7290-004-8.

JEBAVÁ, J. Úvod do arteterapie I. Praha: Bílý slon.

Doporučená literatura:

SOCHOR, P., PANČOCHA, K., Výtvarná tvorba u dospělých osob se zdravotním postižením. In PANČOCHA, K., PROCHÁZKOVÁ, L., SAYOUD SOLÁROVÁ, K. et al. Edukativní, intervenční a terapeutické přístupy k dospělým osobám a seniorům se zdravotním postižením. Brno : MU, 2013. ISBN 978-80-210-6306-8.

9. téma: Seminář IX.

10. téma: Seminář X.

11. téma: Seminář XI.

Studenti si v jednom výukovém bloku zahrnujícím tři semináře (X., XI., XII.) vyzkouší naplňování společných cílů arteterapie a sociální práce přímo s klienty s postižením v rámci společného workshopu ve veřejném prostoru. Lektor bude při těchto aktivitách přítomen a nápomocen v naplňování předem sestavovaného programu workshopu. Ten bude realizován v konkrétním zařízení sociálních služeb. Fáze workshopu budou následující: seznámení se s prostředím a participujícími klienty (podle semaforu), společné sestavení plánu akce, realizace akce, skupinová reflexe. Na začátku výuky budou studentům sděleny parametry pro sestavení společného programu. V závěru semináře si studenti mezi sebou poskytnou zpětnou vazbu o přínosech této aktivity, která má za cíl rozvoj sebevyjádření vztahů, prožitků a komunikace.

Dostatek výtvarného materiálu si zajistí každý student sám. Vhodnost použití výtvarného materiálu mohou studenti konzultovat s lektorem na předchozích seminářích. Koncept

aktivizačního programu bude směřovat k dílčí podpoře rozvoje osobnostních kapacit člověka s postižením.

12. téma: Seminář XII. Závěrečný seminář

Budou probíhat závěrečné konzultace k semestrálnímu projektu a odevzdávání semestrálních prací. Seminář bude mít konzultační formu.

Doporučená literatura:

- BABYRÁDOVÁ, H. Umění bez záměru dělat umění. In BABYRÁDOVÁ, H., KŘEPELA, P. (eds.). *Spontánní umění*. Brno : MU, 2010. ISBN 978-80-210-5400-4.
- BARNES, C, MERCER, G. *Exploring Disability: A Sociological Introduction*. Cambridge: Polity Press, 2010. ISBN 978-0-7456-3486-9.
- GOMBRICH, E. *Příběh umění*. Praha: Argo, 1997. ISBN 80-86022-17-X.
- HARRINGTON, A. *Moderní sociální teorie*. Praha : Portál, 2006. ISBN 80-7184-310-52.
- KŘEPELA, P. O pojmu, který hodně natropil. In BABYRÁDOVÁ, H., KŘEPELA, P. (eds.). *Spontánní umění*. Brno : MU, 2010. ISBN 978-80-210-5400-4.
- KRHUTOVÁ, L. *Diskriminace z důvodu zdravotního postižení v kontextu vzdělávání v sociální práci*. Disertační práce, Ostrava : Ostravská univerzita v Ostravě , 2008.
- KRHUTOVÁ, L. *Úvod do disability studies*. Ostrava : Ostravská univerzita v Ostravě, 2011. CDR-1287.834.
- MIKŠ, F. *Tajemství obrazu a jazyk umění; pozvání k dějinám a teorii umění*. Brno : Barrister & Principal, 2008. ISBN 978-80-7364-045-3.
- OSBORNE, R., STURGIS, D. *Teorie umění*. Praha : Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-370-3.
- PIJOÁN, J. *Dějiny umění*. Praha : Euromedia Group - Knižní klub, 2000. ISBN 80-242 0217-4.
- READ, H. *Výchova uměním*. Praha : Odeon, 1967. ISBN 01-521-67.
- SLAVÍK, J. *Od výrazu k dialogu ve výchově: Artefiletika*. Praha : Karolinum, 1997. ISBN 80-7184-437-3.
- SOCHOR, P. Art as support for persons with disabilities. In PROCHÁZKOVÁ, L., PANČOCHA, K. et al. *Towards Inclusive Society through Education and Support. Durch Bildung und Förderung zu einer inklusiven Gesellschaft*. Brno: MU, 2012. ISBN 978-80-210-6107-1.
- SOCHOR, P. Umění a inkluze. In PANČOCHA, K., VÍTKOVÁ, M. et al. *Analýza sociálních determinantů inkluzivního vzdělávání*. Brno : MU, 2013. ISBN 978-80-210-6457-7.

VANČÁT, J. Komunikační strategie výtvarného umění z pohledu výtvarné výchovy. In HORÁČEK, R. (ed.). *Veřejnost a kouzlo vizuality*. Brno : MU, 2008. ISBN 978-80-210-4722-8.

Výtvarné umění jinak (1. část): Co je to art brut? Pavel Sochor | Kultura a umění | 27/2015

Výtvarné umění jinak (3. část): Co je to disability art? Pavel Sochor | Kultura a umění | 29/2015

Výtvarné umění jinak (2. část): Co je to outsider art? Pavel Sochor | Kultura a umění | 28/2015

ZELEIOVÁ, J. *Muzikoterapie; Východiska, koncepty, principy a praxe*. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-7367-237-6.

Internetové zdroje:

Raw Vision Magazine[online].[cit. 9.11.2013]. Dostupné na WWW:

<<http://www.rawvision.com/what-outsider-art>>

KVV PdF MU[online].[cit. 19.12.2013]. Dostupné na WWW:

<<http://www.ped.muni.cz/kvv/svv/>>

Svět podle Lucie [online].[cit. 1.2.2014]. Dostupné na WWW:

<<http://svetlucie.wordpress.com>>

INSEA Constitution and Rules, 2009 [online].[cit.2.1.2014]. Dostupné na WWW:

<http://www.insea.org/docs/2009/InSEA%20Constitution%20and%20Rules%202009.pdf> >

Organizace a průběh seminářů:

Studenti jsou povinni si na semináře nastudovat předepsanou literaturu a studijní texty. Takto získané teoretické znalosti budou společně prohlubovány na seminářích a budou procvičovány v jejich praktických částech. Účast na semináři je povinná. Práce v semináři probíhá střídavě individuálně i ve vícečlenných pracovních týmech. Tvorba pracovních týmů je organizována lektorem na semináři, konkrétní volba členů týmu však zůstává na studentech. Praktická výuka proběhne dle aktuálních možností.

Podmínkou úspěšného splnění semináře je dále zpracování dílčích úkolů. Podrobnější struktura témat jednotlivých seminářů, úkolů a požadavků na domácí přípravu bude k dispozici v interaktivní osnově a v materiálech předmětu na dokumentovém serveru IS MU.

Individuální domácí přípravu odevzdají studenti vždy den před konáním semináře do 12 hodin dopoledne do „odevzdáárny“ v IS MU do své týmové složky. Termíny a zadání k seminářům jsou uvedeny v sylabu níže.

Obecně bude průběh každého semináře členěn do následujících kroků:

1. Definování vybraného problému v kontextu teoretických východisek.
2. Vypracování zadaných úkolů a hledání řešení.
3. Společná diskuze ke zpracovaným úkolům ve skupině a jejich možná interpretace, prezentace vlastních řešení studentů.
4. Závěrečné shrnutí semináře lektorem.

V jednotlivých seminářích se bude měnit pořadí činností a délka času věnovaná uvedeným krokům.

Způsob zakončení předmětu:
Předmět je zakončen zápočtem.

Hodnocení v předmětu:

ZÁPOČET

	Činnost	Kritéria hodnocení	Termíny	
1.	Semestrální seminární práce.	Esej v rozsahu 12 normostran. Esej na jedno či více řešených témat v průběhu seminářů. Výběr ponechán na rozhodnutí studenta.	Termín: Pracovní verze: 10. týden Konečná verze: 12. týden	
2.	Individuální domácí příprava. Analýza textů a dat (studijní dokumenty, povinná literatura).	Schopnost interpretace ve skupinové diskuzi.	Dle jednotlivých témat seminářů, harmonogram bude sdělen na úvodní hodině.	
3.	Průběžná skupinová cvičení na seminářích a diskuse.	Průběžná aktivita v seminářích a domácí příprava.	Průběžné hodnocení.	

Ad 1) Za seminární práci mohou studenti v týmu získat každý maximálně 20 bodů. Tvorbě semestrální práce je bezprostředně věnován (kromě domácí přípravy) i časový prostor určený pro konzultace v průběhu seminářů.

Ad 2) V obsahu projektu se předpokládá reflexe části teoretických východisek z absolvovaných přednášek. Tvorbě projektu je bezprostředně věnován (kromě domácí přípravy) i časový prostor určený pro konzultace v závěru seminářů.

Ad 3) K získání zápočtu je třeba dosáhnout 25 bodů. Následně se student přihlásí ke kolokviu. Zde student představí v 10 minutách svůj projekt na zvolené téma a bude schopen vést ve skupině na toto téma i související témata odbornou diskusi.

Struktura semestrálního projektu předloženého u kolokvia (s příklady):

- Definování tématu vztahujícího se k cílové skupině nebo jevu;
Téma: Vysoká míra kulturní exkluze u osob se zdravotním postižením (osob vlastních kartu ZTP)
- Analýza problematiky a stanovení cíle projektu;
Analýza ze statistik, dat (např. neziskových organizací, MK ČR).

Např. Identifikace nejrizikovější skupiny osob (např. s PAS). Jak iniciovat změnu jejich statusu jako příjemců pasivní podpory?

- Definování struktury projektu;
Popsat problém, uvést relevantní data k analýze (případně uvést několik případových studií, pokud chybějí relevantní údaje).
- Hledání způsobů řešení na základě příkladů dobré praxe (dokumentace);
- *Definování doposud používaných strategií či opatření, které mohou pomoci zlepšit situaci (např. udržení či zvyšování adaptability, kapacit člověka aj.). Vždy uvedení zdrojů, ze kterých je čerpáno.*
- Navržení vlastního řešení;
Možnosti zlepšení vycházející z již existujících postupů, které se ale v praxi dostatečně neaplikují nebo se případně u nás doposud nerealizují (příklady). Opět uvedení zdrojů, ze kterých je čerpáno.
Vlastní návrhy a řešení.
- Předpokládané přínosy projektu;
Předpokládané dopady inovací a zlepšení pro cílovou skupinu.

Rozsah: 3 normostran textu s obrazovou či multimediální částí (video, spot)